

EURASIA CENTER

Eurázsia
Központ

Elemzések

**Programhirdetés ősszel,
kormányzati személycserék
tavasszal. Kazahsztán
makroökonómiai és politikai
lépéskényszerben – I. rész**

Veres Szabolcs

EK/2024/14.

Eurázsia Központ Elemzések

Kiadó:

Eurázsia Központ

Szerkesztő:

Dr. Horváth Levente

A kiadó elérhetősége:

1117 Budapest, Infopark sétány 11

eurasiacenter@nje.hu

<https://eurasiacenter.hu/>

Kiadásért felelős személy:

Dr. Horváth Levente, igazgató

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők az Eurázsia Központ álláspontjának.

EURÁZSIA KÖZPONT

Budapest 2024

© Eurázsia Központ, Neumann János Egyetem

ISSN 2939-550X

PROGRAMHIRDETÉS ÜSSZEL, KORMÁNYZATI SZEMÉLYCSERÉK TAVASSZAL. KAZAHSZTÁN MAKROÖKONÓMIAI ÉS POLITIKAI LÉPÉSKÉNYSZERBEN – I. RÉSZ

Veres Szabolcs

Absztrakt

Kazahsztán elnöke Kasszim-Zsomart Tokajev 2023. szeptember 1-jén, a kazah parlament előtti hagyományos évértékelő beszédében felvázolta Kazahsztán új gazdaságpolitikájának alapjait és elképzeléseit, melyre egy új gazdasági modellt lehet majd építeni. Tokajev elnök szavai szerint, hogy ez az új és átfogó elképzelés sikeres legyen mindennek meg kell változnia Kazahsztánban, az ország jelenlegi infrastruktúrájától a kisvállalkozásokig, amelynek elérése érdekében az új reformok és gazdaságpolitikai célok végrehajtásának élére egy új minisztériumot is kineveztek. Szeptember 1-jei beszédében Tokajev elnök emellett azt is kijelentette, hogy Kazahsztánnak meg kell erősítenie Eurázsia létfontosságú tranzitközpontjaként betöltött szerepét, és törekednie kell arra, hogy teljes értékű szállítási és logisztikai hatalommá váljon. Tokajev kazah elnök ezen beszéde lényegében megteremtette és meghatározta a közép-ázsiai ország új gazdasági, kereskedelmi, fejlődési és külpolitikai alapjait. Azonban egyelőre még nagyon kérdéses, hogy a közép-ázsiai régió politikai retorikáját jellemző nagy, ambiciózus, hangzatos és gyakran egymásnak ellentmondó kijelentések milyen hatást képesek majd kifejteni Kazahsztán társadalmi és gazdasági életében.

Kulcsszavak: Kazahsztán, Tokajev, új gazdaságpolitika, jövőkép.

Abstract

On September 1, 2023, in his traditional State of the Nation address to the Kazakh parliament, Kazakh President Kassym-Jomart Tokayev set out the foundations and ideas for Kazakhstan's new economic policy, on which a new economic model can be built. For this new and comprehensive vision to succeed, President Tokayev said, everything in Kazakhstan must change, from the country's current infrastructure to small businesses, for which a new ministry has been appointed to lead the implementation of the new reforms and economic policy goals. In his speech on September 1, President Tokayev also stated that Kazakhstan should strengthen its role as a major transit centre for Eurasia and strive to become a full-fledged transport and logistics power. This speech by Kazakh President Tokayev essentially laid and defined the new economic, trade, development and foreign policy

foundations of the Central Asian country. However, it is still very questionable what impact the big, ambitious, sonorous and often contradictory statements that characterise the political rhetoric of the Central Asian region will have on Kazakhstan's social and economic life.

Keywords: Kazakhstan, Tokayev, new economic policy, future vision.

Bevezetés

A tanulmány sorozat aktualitását két dolog, a kazah kormányban 2024 február elején történt személyi változások és Kasszim-Zsomart Tokajev kazah elnöknek a 2023. szeptember 1-jén a kazah parlament előtt elhangzott azon évértékelő beszéde adja, amely során felvázolta a közép-ázsiai ország gazdaságpolitikájának a jövőjét. Bár a két eseménynek látszólag nincs köze egymáshoz, azonban szoros kapcsolatban állnak, ugyanis míg az utóbbi meghatározta a közép-ázsiai ország gazdasági és politikai útirányát, addig az előbbi a 2023 őszi meg határozott célok eléréséhez szükséges „frissítés” volt.

Az elemzés elsődleges forrása a kazah elnök felszólalásának leírata. A tanulmány célja Kazahsztán elnökének Kasszim-Zsomart Tokajevnek a 2023. szeptember 1-jén elhangzott hagyományos évértékelő és a kazah őszi politikai szezont beindító beszédének legmeghatározóbb pontjainak bemutatása, valamint a közép-ázsiai ország jövőjét és fejlődési prioritásait meghatározó meglátások és kijelentések elemzése, melyben Kazahsztán társadalma és a közép-ázsiai ország gazdaságpolitikája számára is egy, a korábbiaktól eltérő (egyben bizonyos szempontból hasonló) irányvonalat és jövőképet határoztak meg.

Mivel a kazah elnök évértékelő beszéde több, a közép-ázsiai ország számára meghatározó pontot és javaslatot is tartalmazott, ezért az elemzés hosszabb terjedelemben csak a legmeghatározóbb változásokra fókuszál, mindezt úgy, hogy érinti az elnöki beszéd kevésbé meghatározó pontjait is.

Az elemzéssorozat első része Közép-Ázsia területileg legnagyobb országának politikai életében történt változásokba ad betekintést.

Kazahsztán

Kazahsztán a közép-ázsiai régió vezető országa. Területe csaknem kétszerese a régió többi országának, a kazah gazdaság pedig a második legnagyobb a posztszovjet térségben és a legnagyobb Közép-Ázsiában. [2023-ban](#) a közép-ázsiai régió teljes GDP-je elérte a 450 milliárd dollárt. Az ország egy főre jutó bruttó hazai összterméke a Világbank [adatai](#) szerint elérte a 11 243 dollárt (2022). Oroszországot követően a második helyen áll a Független Államok Közösségében. Az ország lakossága nemrég lépte át a 20 millió főt (2024-ben).

A közép-ázsiai országban a jelenlegi átlagéletkor 32 év, amely regionális szinten is igen kedvezőnek számít. Azonban a kedvező átlagéletkor mellett a kazah lakosság

várható átlagos életkora is folyamatosan emelkedik (2022 év végén pedig meghaladta a 74 évet).

Közép-Ázsia területileg legnagyobb (2 717 300 km²) államában olyan összetett, az ország jövőjét meghatározó politikai és társadalmi változások – alkotmánymódosítás, a főváros Nurszultán [át/visszanevezése](#) Asztanára, társadalmi átrendeződések – zajlanak, melyek háttere nagyon szerteágazó és ezt az összetettséget a kazah elnök 2023. szeptember eleji, a kazah néphez intézett beszéde csak árnyaltabbá tett, ami újrakeretezte a kazah társadalom és politika prioritásait.

Tavaszi választások után

Kazahsztánban 2023. március 19-én került megrendezésre az az előrehozott parlamenti választás, amely alapján az új összetételű kazah Mazhilis (Kazah Köztársaság parlamentjének alsóháza) megalakulhat.

Választási és pártlistás kvóták

A kazah törvények értelmében egy sor kvótát írnak elő a politikai pártok számára a választási teljesítményére és jelöltlistákra vonatkozóan. Kazahsztánban a választásokról szóló alkotmánytörvény 97-1. [cikke](#) minimum 5%-os választási küszöböt állapít meg (ezt [korábban](#) 2021-ben 7%-ról csökkentették le 5%-ra). Ez azt jelenti, ha egy párt megszerzi a szavazatok legalább 5%-át, akkor az a párt legalább két mandátumot szerezhet a kazah törvényhozásban.

A választások ideje alatt a Kazahsztánban lévő [nemzetközi szervezetek](#) megfigyelői a választásokat demokratikusnak és átláthatónak ismerték el, kiemelve, hogy a közép-ázsiai országban a korábbiakhoz képest érezhető volt a politikai pluralizmus és a politikai versenyhelyzet javulása. Ugyanakkor rámutattak néhány hiányosságra is, mint például a szólás- és gyülekezési szabadság korlátozása, valamint a szavazatszámplálási eljárások néhány esetben történő megsértése.

2. táblázat - A kazah politikai pártok besorolása

Párt	Vezető	A politikai térben elfoglalt hely	Politikai ideológia
Amanat	Erlan Qoşanov	Jobbközép/Centrum	Szociál-konzervatív
Auyl	Äli Bektaev	Jobbközép	Agrár
Respublica	Aidarbek Qojanazarov	Jobbközép	Nemzeti-liberális
Aq Jol	Azat Peruashev	Jobbközép	Liberális-konzervatív
Kazah Néppárt	Ermūhamet Ertisbaev	Bal/balközép	Szocialista

Nemzeti Szociáldemokrata Párt	Ashat Raqymjanov	Balközép	Szociáldemokrata
Baytak	Azamatkhan Amirtai	Balközép	Zöldpárt

Forrás: Saját gyűjtés

A közép-ázsiai ország 1991-es függetlenné válása óta ez volt a kilencedik parlamenti választás, 2016 óta pedig az első előrehozott választás, amely a helyi törvényhozói testületi választásokkal párhuzamosan került megrendezésre. A 2023. márciusi választáson összesen hét párt indult, hogy átlépje a kazah törvényhozásba történő bejutáshoz szükséges 5%-os bejutási küszöböt. A választáson indult pártok összetétele vegyes volt. A hagyományosnak mondható pártok mellett olyan fiatal és újonnan bejegyzett politikai tömörülések is indultak, mint a Respublica vagy a Baytak pártok. A 2023 tavaszi kazah választási kampány középpontjában elsősorban olyan politikai, társadalmi és gazdasági kérdések álltak, mint a regionális fejlesztések lehetőségei, a nemzetbiztonság helyzete, a mezőgazdasági területek államosításának kérdése, az oktatás helyzete és reformja, a bérek emelése, a környezeti problémák, valamint az Aral-tó és a Szir-darja védelme.

A 2023. márciusi előrehozott választásokra azt követően kerülhetett sor, hogy Tokajev elnök 2022-es újraválasztását követően feloszlatta a kazah parlament alsóházát. Ennek és a kazah alkotmánymódosításnak köszönhetően a választásokat már vegyes választási rendszer szerint bonyolították le, ahol a Mazhilisben a 98 képviselőből 29 képviselőt az egymandátumos körzetekből [választottak](#).

A kazah parlamenti választásra hét párt jelöltette magát. A választási kampány során a jelöltek olyan politikai és társadalmi-gazdasági kérdésekre összpontosítottak, mint a regionális fejlesztés, a nemzetbiztonság, az oktatás, a munkavállalók bére vagy a környezetvédelmi kérdések.

Az előrehozott választás hivatalos [eredménye](#) szerint a kormányzó Amanat párt a szavazatok 53,9%-át szerezte meg, ezáltal megőrizve többségét a Mazhilisben. Az Amanat mellett a második legtöbb szavazatot szerző párt az Auyl volt, amit a kazah lakosság 10,9%-a támogatott. A fiatal pártként induló, 2023 elején alakult Respublica a szavazatok 8,59%-át, az Ak Zhol a szavazatok 8,41%-át, a Kazah Néppárt 6,8%-át, a Nemzeti Szociáldemokrata Párt pedig a szavazatok 5,2%-át gyűjtötte be. A választáson indulók közül egyedüliként csak a Baytak (szintén fiatal, 2022-ben bejegyzett párt) nem tudta átlépni a kazah parlamentbe jutáshoz szükséges 5%-os küszöböt, mivel a szavazatok csupán 2,3%-át szerezte meg. Néhány ellenzéki jelöltet pedig a kazah hatóságok kizártak a szavazásból, mert a választási kampány során állítólag megsértették a választási törvényt.

1. táblázat - A 2023. március 19-i előrehozott kazah parlamenti választások eredménye

Párt	Vezető	A megszerzett szavazatok százalékos aránya	A Madzsilisben megszerzett helyek száma	Szavazatok száma
Amanat	Erlan Qoşanov	53,90 %	62	3 431 510
Auyl	Äli Bektaev	10,90%	8	693 938
Respublica	Aidarbek Qojanazarov	8,59%	6	547 154
Aq Jol	Azat Peruashev	8,41%	6	535 139
Kazah Néppárt	Ermūhamet Ertisbaev	6,80%	5	432 920
Nemzeti Szociáldemokrata Párt	Ashat Raqymjanov	5,20%	4	331 058
Baytak	Azamatkhan Amirtai	2,30%	0	146 431

Forrás: Kazah Központi Választási Bizottság, <https://www.election.gov.kz/>; saját gyűjtés

A választások ideje alatt a Kazahsztánban lévő [nemzetközi szervezetek](#) megfigyelői a választásokat demokratikusnak és átláthatónak ismerték el, kiemelve, hogy a közép-ázsiai országban a korábbiakhoz képest érezhető volt a politikai pluralizmus és a politikai versenyhelyzet javulása. Ugyanakkor rámutattak néhány hiányosságra is, mint például a szólás- és gyülekezési szabadság korlátozása, valamint a szavazatszámilálási eljárások néhány esetben történő megsértése.

2. táblázat - A kazah politikai pártok besorolása

Párt	Vezető	A politikai térben elfoglalt hely	Politikai ideológia
Amanat	Erlan Qoşanov	Jobbközép/Centrum	Szociál-konzervatív
Auyl	Äli Bektaev	Jobbközép	Agrár
Respublica	Aidarbek Qojanazarov	Jobbközép	Nemzeti-liberális
Aq Jol	Azat Peruashev	Jobbközép	Liberalis-konzervatív
Kazah Néppárt	Ermūhamet Ertisbaev	Bal/balközép	Szocialista

Nemzeti Szociáldemokrata Párt	Ashat Raqymjanov	Balközép	Szociáldemokrata
Baytak	Azamatkhan Amirtai	Balközép	Zöldpárt

Forrás: Saját gyűjtés

A 2023-as kazah parlamenti választások megváltoztatták azt a politikai mintát, amely az ország függetlenségének első három évtizedében alakult ki, amikor az akkori kormánypárt, a Nur-Otan (A haza fénye) még megkérdőjelezhetetlen többséget élvezett.

Bár a voksolás a kormányzó Amanat párt (Nur-Otan utódja) szűk, 53,9%-os győzelmét eredményezte, megjelent egy politikailag középre pozícionált törvényhozás, amely a közép-ázsiai országban történő gazdasági reformok felgyorsítását is elősegítheti.

A kazah nemzet helyzetéről szóló 2022. szeptemberi beszédében Tokajev elnök [bejelentette](#), hogy a 2022. januári halálos áldozatokat követelő zavargások hatására 2023 első felére várhatóan előrehozott parlamenti választásokat fognak kiírni. A bejelentés azonban csupán kiegészítő lépése volt az ország politikai és társadalmi életét érintő korábban megkezdett folyamatnak,¹ amelynek keretében a 2022-es alkotmányos népszavazást követően számos törvényt, illetve törvénymódosítást hagytak jóvá, amelyek [célja](#) Kazahsztán politikai rendszerének reformja volt azáltal, hogy a korábbiakkal ellentétben a Mazhilis² számára már nagyobb jogkört biztosított (2004 óta először). Ezt követően Tokajev 2023. január 19-én [aláírta](#) a kazah parlament feloszlatásáról szóló elnöki rendeletet, amely már hivatalosan is meghatározta a 2023. márciusi előrehozott parlamenti választás időpontját.

A választásból levonható tanulságok

Kazahsztán történetének tizedik parlamenti választása látszólag nagyon különbözött a korábbiaktól. Egyes egymandátumos választókerületekben mandátumonként 20 fő feletti volt a verseny. A politikai tér alanyainak számnövekedése, amely a Baytak és a Respublica pártok bejegyzése miatt következett be, szintén hozzájárult a választási kampány újjáéledéséhez.

Mindazonáltal a kazah parlamenti választások történetében elért rekordminimum részvételi arány arra utal, hogy mindezen erőfeszítés ellenére az ország polgárait nem nagyon érintette meg az a gondolat³, hogy befejezzék a politikai rendszer alaphelyzetbe állítását és új modellt építsenek ki. Ezen társadalmi passzivitás mellett a kazahsztáni választások során egyfajta társadalmi fáradtság is megfigyelhető volt a politikai élettől szemben, ugyanis 2022 nyarán az alkotmánymódosításról szóló népszavazás és az előrehozott elnökválasztás ugyanazon év novemberében, valamint ezt követően néhány hónap múlva a Mazhilis előrehozott választása kimerítette a választók érdeklődési erejét.

Egy másik szempont, amelyre a választásokkal kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet az, hogy az elnököt adó Amanat párt támogatottságának jelentős csökkenése. Ugyanis amíg az előző, 2021-es választásokon az Amanat elődje, a Nur Otan a szavazatok 71,1%-ot szerezte meg, addig a 2023 márciusi választások során a korábbi támogatók 17,2%-a „elfordult” a párttól. Ennek okai a rövid idő leforgása alatt a kazah társadalmat több alkalommal is a szavazóurnákhoz történő hívására, valamint az ebből adódó érdektelenségre és társadalmi frusztrációra vezethetők vissza. Más vélemények szerint az Amanat eredményei annak bizonyítékai, hogy a választási folyamatba való beavatkozása a regnáló hatalomnak minimális volt.

A 2023-as kazahsztáni parlamenti választás fontos állomása a közép-ázsiai ország politikai átalakulásának, amely a 2022-es január eleji országos megmozdulások után kezdődtek. A választás eredménye és a kazah választópolgárok nagyrészének távolmaradása a szavazó urnáktól, valamint a kormányzó Amanat párt támogatottságának csökkenése ellenére is a kazah társadalomnak egyelőre megvan a Tokajev elnök iránti bizalma, és bízik abban, hogy a politikai és hatalmi kontinuitásával, valamint a kazah alkotmány módosításával és a politikai folyamatok átláthatóbbá tételével folytatódik a kazah társadalom és gazdaság konszolidációja és modernizációja.

A választások eredménye nemzetközileg megerősítette Kazahsztán stabilitását azáltal, hogy ha még minimális többséggel is, de az országot kormányzó Amanat maradt többségben a kazah törvényhozásban, amely kül- és belpolitikailag is egy viszonylagos stabilitást és kontinuitást jelent. Emellett az is elmondható, hogy a választások hozzájárultak Kazahsztán demokráciájának és szuverenitásának, valamint a nemzetközi színtéren elfoglalt pozíciójának a megerősítéséhez

Folytatás következik!

¹ Ezt egyes elemzők valós demokratizálási/modernizációs törekvésnek tekinthetik, míg mások inkább csak látszatliberalizációs folyamatnak, amivel a politikai rendszer tényleges megváltoztatása nélkül akarják „pacifikálni” a kazah társadalmat és növelni a fennálló rendszer belső és külső hitelességét.

² A Kazah Köztársaság kétkamarás parlamentjének alsóháza. A parlament felsőháza pedig a szenátus. A Mazhilisben 98 hely (korábban 107 volt) van, ahova a képviselőket öt évre választják. A kazah parlament alsóházába a feljutási küszöb 5% (korábban 7% volt).

³ Melynek okai a választási rendszer bonyolultságában, a választókat meg nem szólító kampányban, a választók döntési bizonytalanságában, a kazah politikai kultúrában, valamint az állammal szembeni bizalmatlanságban egyaránt keresendők.